

Гендерні стереотипи і гендерна ідентичність особистості

Простежується трансформація гендерних стереотипів на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Визначається, що структурний компонент гендерної ідентичності, який конструюється під впливом гендерних стереотипів, також трансформується.

Ключові слова: гендерні стереотипи, гендерна ідентичність, структура гендерної ідентичності, маскуліність, фемінність, андрогинія.

Прослеживається трансформація гендерних стереотипов на современном этапе развития украинского общества. Обосновывается, что структурный компонент гендерной идентичности, который конструируется под влиянием гендерных стереотипов, также трансформируется.

Ключевые слова: гендерные стереотипы, гендерная идентичность, структура гендерной идентичности, маскулинность, феминность, андрогиния.

Постановка проблеми. У період демографічного неблагополуччя в Україні, що відбивається в зменшенні кількості населення, зростанні розлучень, ставлення до своєї гендерної ролі набуває більшого значення. Натепер актуальність проблеми встановлення гендерної ідентичності не викликає сумнівів. Дослідницький інтерес до неї обумовлений трансформацією патріархальних гендерних установок і стереотипів, зростаючою активністю жінок у тих сферах суспільного життя, які раніше вважалися традиційно чоловічими.

Трансформаційний період в українському суспільстві супроводжується численними змінами, нестабільністю як соціуму в цілому, так і окремих галузей суспільного життя: політики, економіки, культури, освіти. В умовах демократизації та фінансово-економічної кризи набувають важливого значення психологічні настанови і способи міжособистісної поведінки, характер і динаміка особистісних змін, які відбиваються в соціокультурних нормах маскуліності як орієнтації на досягнення, і фемінності як орієнтації на комунікативність. Змішування гендерних рольових установок призводить до внутрішньоособистісної та міжособистісної конфліктності, яка живиться конкурентними відносинами в боротьбі за досягнення між чоловіками і жінками. Ситуація в Україні, хай поволі, але все таки змінюється у напрямі гендерної рівності. Властива їй прозорість межгендерних “нормативів” і поведінкових

патернів сприяє невизначеності в самовідчутті і чоловіків, і жінок [1, 2].

В ідеалі психосоціальні та професійні утворення особистості повинні сприяти її успішній адаптації до різноманітних життєвих ситуацій. Проте статистика показує, що молодь перед обличчям життєвих проблем утрачає віру в себе і виявляється нездатною без підтримки і допомоги використовувати свій досвід для отримання життєвих сенсів і нездатною до досягнення мети [2; 9].

Усвідомлення своєї гендерної приналежності є основою суб'єктивності людини і конструюючим елементом соціальних відносин. Гендерна ідентичність розглядається дослідниками як поєднання біологічно заданої статі з впливом соціокультурних чинників. Процес її формування отримав своєрідне трактування у взаємодоповнюючих теоріях соціального навчання, ідентифікації, статевої типізації, самокатегоризації, гендерної схеми, нової психології статі, соціальних ролей. У сучасних психологічних дослідженнях вивчається значення історико-культурної детермінації в конструюванні гендерної ідентичності, розкриваються механізми і чинники ухвалення особистістю гендерної ролі, показується вплив гендерних стереотипів на формування гендерних ролей і гендерної ідентичності [10].

Проблема діагностики гендерної ідентичності з урахуванням зміни гендерних стереотипів залишається недостатньо висвітленою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початку 90-х рр. у вітчизняній психології почали з'являтися роботи, спрямовані на вирішення власне гендерних проблем. Можна виокремити такі теоретичні напрями, в межах яких дослідники проводять гендерні дослідження: психологія статевих відмінностей з точки зору детермінації відмінностей соціокультурними чинниками, жіноча психологія, соціально-конструктивістський напрям в дослідженні гендера. У західній психології дослідження статевих і гендерних відмінностей проводяться вже досить тривалий час. Зазначається, що у різноманітних патріархальних культурах чоловічими вважаються такі гендерні ролі, як "лідер", "домінуючий", "сильний", які пов'язані з такими характеристиками, як конкуруючий, ініціативний, відповідальний, відважний, хоробрий, компетентний, владний, емоційно стриманий, захисник, помічник, а місце чоловіка – робота. Основними жіночими ролями є "слабкість", "підлеглість", "милосердність" ("турбота") і основне місцебуття жінки – сім'я [5].

На думку багатьох дослідників, найдієвішим механізмом утворення і відтворення гендерних стереотипів залишається

яскраво виражена ієрархічність гендерних класів: жінці приписується менша вартість, аніж чоловікові. Це накладає свій відбиток на сприйняття якостей особистості чоловіка і жінки і наділяє усі можливі відмінності у гендерній ідентичності чоловіка і жінки смислами “добре”-“погано”. В аналізі гендерних стереотипів важливу роль відіграє виділення бінарних опозицій, що традиційно приписуються чоловікові – жінці: логічність – інтуїтивність; абстрактність – конкретність; свідомість – несвідомість; влада – підпорядкування; порядок – хаос; незалежність, індивідуальність – близькість, колективність; імпульсність, активність – статичність, пасивність; непостійність, невірність, радикалізм – постійність, вірність, консерватизм [2; 4; 10].

Під впливом гендерних стереотипів, які існують у кожному суспільстві і формуються в контексті культури, історичного часу, в свідомості чоловіків та жінок виникає гендерна ідентичність. Але у вітчизняній психології розглядаються і внутрішні чинники утворення гендерної ідентичності. На думку П.П. Горностая, це психологічні гендерні ролі [3]. Механізми утворення і конструювання гендерної і статевої ідентичності розглядаються у працях О.С. Кочаряна, Н.М. Терещенко [6; 7; 8]. У них визначено нормативну структуру симптомокомплексу “маскулітності/фемінності”, описано особливості її функціонування у нормі та патології. І.В. Головновою, І.В. Найдовською розглядаються особливості трансформації гендерної ідентичності і її вплив на формування життєвого стилю жінок [2, 10].

Мета дослідження – вивчити уявлення і стереотипи фемінності/маскулітності й обґрунтувати їхній вплив на структуру гендерної ідентичності.

У дослідженні взяли участь 68 осіб віком від 21 до 25 років: із них 25 чоловіків і 43 жінки (студенти факультету психології Одеського національного університету).

Методи дослідження. У дослідженні використано методіку С.Бем, що містить 60 характеристик-тверджень, із них 40 тверджень, які описуються шкалою маскулітності/фемінності, та 20 нейтральних. Методіка була запропонована автором у 1974 р. для діагностики психологічної статі і визначає ступінь андрогінності, маскулітності, фемінності. На кожне із запропонованих тверджень (якостей) учасники дослідження відповідали “так” чи “ні”, оцінюючи, тим самим, наявність або відсутність у себе названих якостей.

При дослідженні стереотипів маскулітності/фемінності застосовано метод суб’єктивного шкалювання. Було відібрано 106

рис, до яких увійшли риси маскулінності та фемінності з методики С. Бем, інші риси, що описують стереотип маскулінності/фемінності, а також нейтральні риси за даними різноманітних досліджень.

Стандартний набір із 106 уніполярних рис запропановувався учасникам дослідження тричі. У першому пред'явленні респонденти оцінювали, які риси властиві досконалій жінці. У другому пред'явленні, які риси найбільш властиві досконалому чоловікові. У третьому пред'явленні оцінювалися риси, властиві і чоловікам, і жінкам.

Риси оцінювалися за 5-бальною шкалою. У першому та другому пред'явленнях: 1 – зовсім не виражена, 2 – не виражена, 3 – виражена деякою мірою, 4 – виражена, 5 – яскраво виражена. У третьому пред'явленні: 1 – виключно властиві чоловікам, 2 – деякою мірою властиві чоловікам, 3 – властиві і чоловікам, і жінкам, 4 – в деякою мірою властиві жінкам, 5 – властиві виключно жінкам.

У дослідженні використано такі статистичні методи обробки, як метод семантичних універсалій, розрахунок коефіцієнту σ Кронбаха, кореляційний аналіз за Пірсоном, t-критерій Стьюдента для незв'язних вибірок.

Результати дослідження. Дані, отримані за методом суб'єктивного шкалювання, показують, що жіночий образ складають такі риси: така, що цікавиться власною зовнішністю; яскрава № така, що уміє співчувати; життєрадісна; така, що уміє дружити; любить дітей; доброзичлива; приваблива; здатна утішити; кокетлива; вередлива; довірлива; така, що не любить лайок; тепла; щиро-сердна; така, що розуміє відчуття інших; така що потребує захисту; дбайлива; ніжна; відкрита; така, що вірить у себе.

Чоловічий образ представлений такими рисами: задавака, домінуючий, володіє діловими навичками, здатний до лідерства, удачливий, вільно говорить про секс, надійний, сильний як особистість, схильний захищати свої погляди; такий, що має власної позиції, добре складений, наполегливий, сміливий, задирака, упевнений, схильний до ризику, пихатий; такий, що покладається тільки на себе (самодостатній); мудрий.

Аналіз однорідності рис чоловічого та жіночого образу із використанням коефіцієнта Кронбаха показав прийнятну внутрішню узгодженість (0,714).

Для підвищення внутрішньої узгодженості нами були відібрані риси, по-перше, з урахуванням коефіцієнта Кронбаха, по-друге, з урахуванням процентильного рангу. Отже, нами були відібрані 23 риси жіночого образу, внутрішня узгодженість яких склала 0,914;

та чоловічого образу – 29 рис, внутрішня узгодженість яких склала 0,964.

Таблиця 1

Розподіл рис жіночого та чоловічого образу

	Фемінні риси	Cronbach's Alpha	Маскулінні риси	Cronbach's Alpha
1	Вірить у себе	0,911	Домінуючий	0,962
2	Довірлива	0,924	Має дух змагання	0,963
3	Доброзичлива	0,910	Має власну позицію	0,962
4	Життєрадісна	0,908	Мудрий	0,962
5	Яскрава	0,908	Володіє діловими навичками	0,961
6	Любить дітей	0,911	Напористий	0,962
7	Вередлива	0,914	Незалежний	0,964
8	Кокетлива	0,907	Надійний	0,962
9	Цікавиться власною зовнішністю	0,908	Покладається тільки на себе (самодостатній)	0,964
10	М'яка	0,905	Вільно говорить про секс	0,964
11	Не любить лайок	0,918	Сильний як особистість	0,961
12	Розуміє відчуття інших	0,912	Схильний захищати свої погляди	0,961
13	Потребує захисту	0,910	Схильний до ризику	0,966
14	Відкрита	0,915	Сміливий	0,962
15	Ніжна	0,908	Здатний до лідерства	0,962
16	Приваблива	0,905	Упевнений	0,962
17	Виявляє прихильність	0,913	Має вдачу	0,962
18	Здатна утішити	0,912	Добре складений	0,964
19	Тепла, щиросердна	0,908	Амбітний, честолюбний	0,963
20	Уміє дружити	0,911	Аналітичний	0,963
21	Уміє поступатися	0,914	Самовпевнений	0,962
22	Уміє співчувати	0,910	Ділова людина	0,963
23	Що піклується про людей	0,910	Не використовує лайливий виразів	0,966
24			Любить математику і науку	0,965
25			Знає, як освоювати світ	0,964
26			Заповзятливий	0,962
27			Рішучий	0,961
28			Схильний вести за собою	0,961
29			З характером	0,962

Аналіз вияву фемінних рис за методикою С.Бем засвідчує, що середнє значення за шкалою фемінності у жіночій вибірці становить

0,68±0,02; у чоловічій – 0,65±0,03. Статистично достовірних відмінностей у вияві фемінних рис у чоловічій і жіночій вибірці не виявлено ($t=-0,84$; $p=0,4$). Статистичні показники, що характеризують варіацію (мінливість) вияву фемінності в чоловічій і жіночій групах, однакові ($\sigma=0,14$). Їхні значення вказують на незначні варіації в індивідуальних відмінностях за ознакою, що вивчається.

Таблиця 2

Статистична характеристика чоловіків і жінок за показниками гендерної ідентичності

	Жінки			Чоловіки		
	F	M	IS	F	M	IS
Середнє	0,68±0,02	0,55±0,03	0,29±0,09	0,65±0,03	0,71±0,03	-0,16±0,10
Медіана	0,65	0,55	0,35	0,65	0,75	-0,23
Станд. відх.	0,14	0,19	0,60	0,14	0,15	0,50
Дисперсія	0,02	0,04	0,37	0,02	0,02	0,25
Minimum	0,35	0,2	-1,04	0,4	0,3	-1,16
Maximum	0,95	0,9	1,51	0,9	0,9	0,58
Кореляція	$r = -0,21$ $p > 0,1$			$r = -0,1$ $p > 0,1$		

Таблиця 3

Оцінка достовірності розбіжностей показників гендерної ідентичності чоловіків і жінок

№	Властивості	Жінки (n=43)		Чоловіки (n=25)		t- Stud	p
		M ± m	σ	M ± m	σ		
1.	Маскулінність	0,55±0,03	0,19	0,71±0,03	0,15	3,68	0,00
2.	Фемінність	0,68±0,02	0,14	0,65±0,03	0,14	-0,84	0,40
3.	Андрогінність	0,29±0,09	0,60	-0,16±0,10	0,50	-4,31	0,00

Мінімальне значення за шкалою фемінності становить у жінок – 0,35; у чоловіків – 0,4. Ці значення показують, що у вибірці з 20 рис, запропонованих у методиці С. Бем, жінки зазначили у себе мінімально 7 рис, чоловіки 8. Максимальне значення у жінок склало 0,95, у чоловіків 0,9. Значення вказують, що жінки ідентифікували у себе 19 рис з 20, чоловіки – 18. У осіб, що мають мінімальне значення за шкалою фемінності, фіксуються високі показники за шкалою маскулінності. Така розбіжність показників уможливило набуття високих/низьких значень за шкалою андрогінності. У жінок такі респонденти склали фемінну групу, у чоловіків – маскулінну. У осіб, що мають максимальні показники, спостерігається тенденція відзначати у себе і максимальні показники

за протилежною шкалою. При цьому індекс гендерної ідентичності у них виявляється наближеним до нуля і у них діагностується андрогінний тип гендерної ідентичності.

Аналіз прояву маскулінних рис за методикою С.Бем показав, що середні значення за шкалою маскулінності у жіночій вибірці склали $0,55 \pm 0,03$; у чоловічій – $0,71 \pm 0,03$. Спостерігаються статистично достовірні відмінності проявів маскулінних рис у чоловічій і жіночій вибірці ($t=3,68$; $p < 0,001$), тобто чоловіки достовірно частіше, ніж жінки, ідентифікують у себе маскулінні риси. Статистичні показники, що характеризують мінливість, розрізняються суттєво: у жіночій вибірці $\sigma=0,19$; чоловічій – $\sigma=0,15$. Індивідуальні відмінності в прояві маскулінності більш виражені в жіночій групі, чоловіки – більш схожі один на одного щодо прояву маскулінності.

Мінімальне значення в жіночій вибірці склало 0,2; максимальне 0,9; тобто жінки ідентифікують у себе від 4 до 18 маскулінних рис. Мінімальне значення в чоловічій вибірці 0,3 і максимальне 0,9. Чоловіки ідентифікують у себе від 6 до 18 маскулінних рис.

На думку багатьох авторів, особливості співвідношення рис маскулінності/фемінності в поведінковій складовій уявлення про себе можна розглядати з точки зору невротичних і психосоматичних розладів. Так, О.С. Кочарян [6], аналізуючи різні клінічні моделі розвитку захворювань підлітків, чоловіків і жінок, виділив як найважливіший чинник спотворення статеворольової структури особистості у страждаючих на невротичні і психосоматичні захворювання. Їм зазначена така особливість, як неартикульованість маскулінних і фемінних рис при неврозах.

У досліджуваних нами вибірках низький коефіцієнт кореляції з низьким рівнем достовірності між шкалами фемінності та маскулінності ($r=-0,21$; $p > 0,1$ – для жіночої вибірки; $r = -0,1$; $p > 0,1$ – для чоловічої вибірки), що вказує на відсутність неартикульованості між шкалами і як наслідок відсутність невротичних тенденцій.

Спостерігаються статистично достовірні відмінності у прояві андрогінності в жіночій і чоловічій групах ($t=-4,31$). Статистичні показники, що характеризують мінливість, практично не розрізняються: у жіночій вибірці $u=0,6$; у чоловічій – $\sigma=0,5$. І чоловіки, і жінки в прояві андрогінності значно різняться.

Мінімальне значення в жіночій вибірці склало $-1,04$; максимальне, 1,51. У одній жінки з вибірки (2,3%) діагностується маскулінний тип гендерної ідентичності, у 39-ти жінок (90,7%) – андрогінний тип гендерної ідентичності, у трьох (6,97%) діагностується фемінний тип гендерної ідентичності.

Мінімальне значення в чоловічій вибірці склало $-1,16$ і максимальне $-0,58$. У двох чоловіків (8%) діагностується маскулінний тип гендерної ідентичності, у 23-ох (92%) – діагностується андрогінний тип гендерної ідентичності. Фемінний тип гендерної ідентичності у чоловіків не діагностується.

Використання опитувальника С. Бем для дослідження маскулінності/фемінності показало, що існує низка маскулінних і фемінних рис, які оцінюються як нейтральні або взагалі не оцінюються.

Аналіз надійності шкал фемінність/маскулінність за методикою С. Бем та їхніх пунктів засвідчило таке. Значення коефіцієнта σ Кронбаха за шкалою фемінність коливаються від $0,561$ до $0,762$ ($0,5 < \alpha < 0,8$), тобто від малопродатних до прийнятних значень. Середнє значення складає $0,637$ і вважається сумнівним. Виходять за межі однорідності значення таких рис: має тихий голос, інфантильна, ласа до лестошів. Значення коефіцієнта Кронбаха за шкалою маскулінність склало $0,758$ – є прийнятним значенням. Найменше значення склало $0,749$; найбільше – $0,771$.

Таблиця 4

**Оцінка надійності шкал фемінність/
маскулінність за методикою С.Бем**

	Фемінність	Cronbach's Alpha	Маскулінність	Cronbach's Alpha
1	Довірлива	0,577	Агресивний	0,769
2	Жіночна	0,663	Амбітний, честолюбний	0,771
3	Життєрадісна	0,561	Аналітичний	0,755
4	Соромлива	0,668	Атлетичний	0,763
5	Піклується про людей	0,565	Швидкий в ухваленні рішень	0,763
6	Має тихий голос	0,754	Самовпевнений	0,763
7	Інфантильна	0,762	Владний	0,761
8	Любить дітей	0,665	Має дух змагання	0,757
9	М'яка	0,666	Має власну позицію	0,754
10	Не любить лайок	0,665	Індивідуальність	0,765
11	Ніжна	0,634	Мужній	0,751
12	Ласа до лестошів	0,723	Напористий	0,752
13	Розуміє відчуття інших	0,566	Незалежний	0,771
14	Зраджена	0,669	Покладається тільки на себе (самодостатній)	0,756
15	Співчуває	0,658	Сильна особа	0,755
16	Спокійна	0,566	Сильний	0,757

17	Здатна утішити	0,578	Схильний вести за собою	0,753
18	Тепла, щиросердна	0,572	Схильний захищати свої погляди	0,75
19	Уміє співчувати	0,675	Здатний до ризику	0,749
20	Уміє поступатися	0,571	Здібний до лідерства	0,752
	Значення шкали	0,637	Значення шкали	0,758

Значення коефіцієнта Кронбаха показують, що змінні, які описують шкалу маскулітність, однорідніші, ніж змінні, що описують фемінність. Шкала фемінності при використанні на поліетнічних вітчизняних вибірках вимагає детальнішого аналізу змінних для підвищення її однорідності.

Порівнюючи набір рис образу чоловіка і жінки і рис, що описують власну гендерну ідентичність, слід вказати як на якісну, так і на кількісну відмінність, особливо відносно чоловічого гендеру. Порівняно з методикою С. Бем до складу фемінної психологічної статі респонденти уналежнили такі риси: така, що вірить у себе; така, що цікавиться власною зовнішністю; відкрита, приваблива; така, що виявляє прихильність, кокетлива, вередлива, яскрава. До складу чоловічої психологічної статі риси – вільно говорить про секс, володіє діловими навичками, домінуючий, заповзятливий, знає, як освоювати світ; надійний, не використовує лайливих виразів, мудрий, з характером, упевнений.

Спираючись на емпіричні дані досліджень, ми можемо запропонувати результати власного аналізу.

Висновки

1. У стереотипному образі жінки і при усвідомленні власного гендеру присутні риси, завдяки яким привертається увага до себе як до особистості – кокетливість, вередливість. Риси, що характеризують процес міжособистісної взаємодії, ставлення до іншого, дружби – довірливість, теплота, щиросердність, розуміння відчуттів, любов до дітей, уміння співчувати, втішити, зберігати спокій, дружити. Характеристики, що пов'язані з проявами покірності та безконфліктності, – м'якість, потреба в захисті, схильність до лестощів, уміння поступитися, а також емоційна активність – яскравість, відвертість, ніжність.

В усвідомленні власного гендеру та у стереотипному образі чоловіка присутні риси, що пов'язані з діяльністю й активністю: діловитість, уміння робити бізнес, напористість, що має дух змагання, упевненість, схильність захищати свої погляди, наполегливість, відвага, бажання бути оригінальним, самодостатність.

Характеристики, які зазвичай співвідносяться з позиціями влади й управління, – прагнення до лідерства, амбітність, владність, відповідальність, сила, уміння ухвалювати рішення і рішучість, реалістичність, схильність вести за собою.

Риси, які характеризують когнітивну сферу, – аналітичність, логічність, раціональність, схильність до точних наук. Також риси, які привертають увагу, – добре складений, атлетичний, вільно розмовляє про секс, не використовує лайливих висловів.

Характерною особливістю гендерних стереотипів є відсутність негативних рис як в стереотипизованому образі чоловіка і жінки, так і у визначенні власної гендерної ідентичності.

2. Використання опитувальника С. Бем для дослідження гендерної ідентичності, а зокрема маскулінності/фемінності, показало, що існує низка маскулінних і фемінних рис, які оцінюються респондентами як нейтральні або взагалі не оцінюються. Аналіз надійності пунктів шкал и шкали фемінності загалом показав, що значення коефіцієнта Кронбаха коливаються від 0,561 до 0,762 ($0,5 < \alpha < 0,8$), тобто від малопритатних до прийнятних значень. Середнє значення склало 0,637, і вважається сумнівним. Виходять за межі однорідності значення таких рис: має тихий голос, інфантильна, ласа до лестощів.

Значення коефіцієнта Кронбаха за шкалою маскулінність коливається від 0,749 до 0,771, тобто пункти методики, що описують маскулінність однорідніше, ніж змінні, що описують фемінність. Середнє значення коефіцієнта альфа за шкалою маскулінності склало 0,758 і відноситься до прийнятних значень.

Тобто, яким має бути чоловік, і уявляється добре, і добре диференціюється свідомістю у власній ідентичності. Образ жінки – більш суперечливий і в уявленнях, і у просторі власної свідомості.

Список використаних джерел

1. Вовк Е. Гендерная асимметрия и женские роли в современной России / Е. Вовк // Социальная реальность. – 2006. – №3. – С. 61–73.
2. Головнева И.В. Трансформация гендерной идентичности населения Украины: между Западом и Востоком / И.В. Головнева // После империи: исследования восточноевропейского Пограничья: [Сб. ст.] / [Под ред.: И. Бобкова и др.]. – Вильнюс, 2005. – С. 223–229.
3. Горностай П.П. Психологічні ролі в структурі особистості / П.П. Горностай // Наукові студії з соціальної та політичної психології. – К., 2000. – Вип. 2(5). – С. 104–111.

4. Галустян Ю.М., Новицька В.П. Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості / Ю.М. Галустян, В.П. Новицька // Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С. 7–13.
5. Євстігнеева І.В. Культура міжстатевих стосунків школярів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: [наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С.]. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. – №10. – С. 40–42.
6. Кочарян А.С., Терещенко Н.Н. Полоролева ідентичність у жінщин / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко // Вісник Харківського університету. – 2000. – Серія Психологія. № 498. – С. 81–87.
7. Кочарян А.С. Личность и половая роль: Симптомокомплекс маскулинности/фемининности в норме и патологии / Александр Суменович Кочарян. – Х.: Основа, 1996. – 127 с.
8. Кочарян А.С., Кочарян И.С., Терещенко Н.Н. Психосемантическая структура женской телесной идентичности: полоролевой подход / А.С. Кочарян, И.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко // Вісник Харківського університету. – 2002. – Серія психологія. – № 550, – Ч. 2. – С. 136– 139
9. Кубриченко Т.В. Формування гендерної ідентичності студенток педагогічного коледжу [Текст]: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Кубриченко Тетяна Вікторівна; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – 23 с.
10. Найдовська І.В. Вплив статево-рольового розвитку жінок на особливості їх життєвого стилю [Текст]: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Найдовська Інеса Валентинівна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 19 с.
11. Основи теорії гендеру [Текст]: [навч. посіб.] / В.П. Агєєва, Л.С. Кобилянська, М.М. Скорик та інш. – К.: К.І.С., 2004. – С. 141–145, 500.

Transformation of gender stereotypes at the present stage of development of the Ukrainian society is traced. It is proved that the structural component of gender identity which is designed under the influence of gender stereotypes also is transformed.

Keywords: gender stereotypes, gender identity, structure of gender identity, masculinity, femininity, androghinia.

Отримано: 23.11.2011 р.